

УДК 378.147

РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Знанецька О.М., к.психол.н., доцент, Цветаєва О.В., к.н.соц.ком., доцент

*Дніпропетровський національний університет ім.О.Гончара, просп.Гагаріна, 72,
м. Дніпропетровськ, Україна*

znanetska@i.ua

У статті розглядається проблема формування іншомовної комунікативної компетенції студентів вищої школи в процесі навчання іноземній мові. Проаналізовано поняття, сутність і компоненти іншомовної компетенції. Досліджено сучасні наукові праці, присвячені цій проблемі.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетенція, поняття компетенції, структура компетенції, навчання іноземній мові, підходи до навчання іноземній мові.

РАЗВИТИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Знанецкая Е.Н., Цветаева Е.В.

*Днепропетровский национальный университет им.О.Гончара, просп. Гагарина, 72,
г. Днепропетровск, Украина*

znanetska@i.ua

В статье рассматривается проблема формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов ВУЗов в процессе обучения иностранному языку. Проанализированы понятие, сущность и компоненты иноязычной компетенции. Изучены современные научные работы, посвященные данной проблеме.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетенция, понятие компетенции, структура компетенции, обучение иностранному языку, подходы к обучению иностранному языку.

FOREIGN COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT OF HIGHER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Znanetska O.M, Tsvietaieva O.V.

*Dnipropetrovsk National University named after O.Honchar, Naharin Avenue,72,
Dnipropetrovsk, Ukraine*

znanetska@i.ua

In the article the problem of foreign communicative competence of higher school students has been considered. The notion, the main point and the components of higher school students' foreign competence have been analyzed. The scientific works under the problem have been investigated.

The questions of theory and practice of foreign communicative competence development of students were illuminated in scientific works of many researchers, both domestic and foreign ones, for example, N. Hez, I. Zymnia, A. Markova, L. Mitina, Y. Passov, V. Safonova, A. Khutorsky, J. Van Ek, J. Sauvignon, et al.

V. Safonova and A. Khutorsky separate the concepts "competence" and "capacity". The concept "capacity" is determined as a capacity of man for practical activity, and "competence" - as a rich in content component of this ability in the form of knowledge, abilities and skills. However, in scientific literature in most cases different authors use the terms "competence" and "capacity" as synonyms.

V. Safonova distinguishes the following components of foreign communicative competence: language (grammatical, linguistic) one; speech (pragmatic, strategic, discursive) one; sociocultural (sociolinguistic, culture-oriented linguistic) kinds of competence. Such components, in opinion of the researchers, fully represent the content of foreign communicative competence and answer to the aims of foreign language teaching in nonlanguage institutions of higher education.

J. Sauvignon distinguishes four components of foreign communicative competence: grammatical, sociolinguistic, compensatory and speech strategy kinds of competence. J. Van Ek discriminates six components of the above-mentioned concept: linguistic, sociocultural, sociolinguistic, strategic, discursive and social ones.

The majority of the researchers distinguish the following components (so-called "subcompetences"): 1) language (linguistic) subcompetence (interpreted as "the ability of the speaker to generate the chain of grammatical phrases on the basis of the stated rules, even irrespective of their content");

2) sociolinguistic subcompetence (shows the ability to use and convert language forms in accordance with a situation, i.e. to carry out the choice of language forms depending on the description of a communicative situation: the place, the relations between communicators, the communicative intention, etc.); 3) sociocultural subcompetence (includes the knowledge of sociocultural context in which the language is used, and also the knowledge of the influence that a sociocultural context makes on the choice of language forms); 4) discursive subcompetence (the ability to understand and to attain the coherence of separate expressions in meaningful communicative models); 5) strategic subcompetence (the ability to use verbal and nonverbal strategies for the code knowledge defects indemnity by the user).

The urgent problem of present time higher education, namely the preparation of highly skilled and qualified specialists, competent in the professional sphere of activity must be settled in the process of professional communicative competence development of students graduating from higher educational establishments by means of foreign language teaching.

Key words: foreign communicative competence, the notion of competence, the structure of competence, foreign language teaching, approaches in foreign language teaching.

Нині в Україні, в умовах все більшого розширення міжнародних зв'язків і співробітництва, особливого значення набуває знання іноземної мови сучасними спеціалістами. Професійне міжнародне спілкування, можливості стажування за кордоном обумовлюють необхідність більш повного використання можливостей іноземної мови у професійній підготовці майбутніх фахівців у різних галузях життєдіяльності. Фахівець у будь-якій галузі має володіти іноземною мовою на такому рівні, який дозволив би ефективно здійснювати спілкування з іноземними партнерами як в усній, так і в письмовій формі. Усе вищезазначене визначає актуальність проблеми формування іншомовної компетенції у студентів вищої школи.

Мета статті – розглянути поняття, сутність і головні компоненти іншомовної комунікативної компетенції студентів ВНЗ, визначити основні методичні проблеми, які виникають під час навчання іноземній мові у вищій школі, встановити фактори, що сприяють їх виникненню і запропонувати шляхи їх подолання.

Роль активних методів у практиці навчання іноземній мові продовжує залишатися досить важливою. Автори робіт, присвячених проблемам мовної підготовки, відзначають низку причин недостатньої ефективності викладання іноземної мови на технічних і немовних спеціальностях. Однією з таких причин є дуже мала кількість годин, що виділяється на її вивчення. Але при цьому головним завданням навчання є практичне володіння розвинутою професійно орієнтованою комунікативною компетенцією для активного застосування іноземної мови в професійному спілкуванні.

На сьогодні основним завданням навчання іноземній мові виступає навчання професійно орієнтованому спілкуванню і сам процес навчання має бути практично орієнтованим. Тобто, слід шукати такі універсальні методи навчання іноземній мові, які б дозволили досягти більш високого рівня підготовки фахівців завдяки інтеграції мовної і професійної сфер.

Навчання іноземній мові, як зазначають дослідники, повинно відбуватися в межах особистісно-орієнтованого, комунікативно спрямованого і професійно-діяльнісного підходів у системі мовної професійно орієнтованої підготовки студентів за умови впровадження в освітній процес інноваційних освітніх технологій навчання іноземній мові, які орієнтовані на професійну сферу і забезпечують чіткі критерії оцінювання мовної компетенції. Комунікативна компетенція і є однією з таких компетенцій, і визначають її як інтегративний особистісний ресурс, що забезпечує успішність комунікативної діяльності [8].

Питання теорії і практики розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів висвітлювались у наукових працях багатьох дослідників, як вітчизняних, так і закордонних, наприклад, таких, як Н.І. Гез, І.А. Зимня, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Є.І. Пассов, В.В. Сафонова, А.В. Хуторський, В. Эк, Дж. Савіньон та ін. Однак, не дивлячись на велику кількість існуючих публікацій з цієї проблеми, автори підкреслюють, що недостатньо вивченими залишаються ще багато її аспектів, і серед них, перш за все, сама дефініція поняття “іншомовна комунікативна компетенція”, її компонентний склад, особливості її формування, визначення критеріїв та показників її сформованості.

Так, нечіткість меж самого терміна “іншомовна комунікативна компетенція” призводить до великої кількості дефініцій, таких, як: мовленнєва компетентність, комунікативна грамотність, вербальна комунікативна компетентність, соціолінгвістична компетентність, комунікативні здібності, комунікативні вміння, комунікативна досконалість та ін.

В.В. Сафонова та А.В. Хуторський розділяють поняття “компетенція” і “компетентність”. Так, поняття “компетентність” визначається як здібність людини до практичної діяльності, а “компетенція” – як змістовний компонент цієї здібності у вигляді знань, умінь та навичок [6, 9]. Хоча в науковій літературі в більшості випадків у цьому відношенні різні автори вживають терміни “компетенція” і “компетентність” як синоніми.

Дослідники зазначають, що, якщо особистісні якості студентів умовно розглядати як певну “даність”, а придбання комунікативного досвіду – як певну перспективу, то саме від наявності або відсутності комунікативної компетенції буде залежати рівень професіоналізму фахівця, тобто його професійна комунікативна компетентність.

Стосовно самого поняття комунікативної компетенції різні дослідники роблять акценти на різних її сторонах. Наприклад, Н.І. Гез визначає сутність комунікативної компетенції як певну здібність правильно використовувати мову в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях [2]; І.Л. Зимня аналізує це поняття з точки зору психології, як здібність суб'єкта здійснювати мовленнєву діяльність шляхом реалізації мовленнєвої поведінки, яка є адекватною за метою до різних завдань і ситуацій спілкування [4]; М.М. Вятютнев, який ввів саме цей термін у вітчизняну лінгводидактику, розумів комунікативну компетенцію як вибір і реалізацію програм мовленнєвої поведінки залежно від здібностей людини орієнтуватися в певній ситуації спілкування [1].

За даними дослідників А.Л. Морозової і Т.А. Костюкової, проведення контент-аналізу поняття іншомовної комунікативної компетенції, історичний та їх власний педагогічний досвід професійної підготовки з іноземної мови на немовних факультетах вузів, а також вивчення наукових позицій широкого спектру спеціалістів з цієї проблеми (Гез Н.І., Зимня І.А., Пассов Є.І., Хомський Н. та ін.), дозволили охарактеризувати структуру поняття як ситуативну категорію, що відображує здібності майбутнього спеціаліста стосовно реалізації знань (професійні і лінгвістичні), іншомовних комунікативних вмінь (здійснювати ефективне спілкування), професійно-особистісних якостей студента (комунікативність, толерантність, здібності до подолання психологічних перешкод під час іншомовного спілкування) і досвіду іншомовного професійного спілкування, що сприяє креативному вирішенню практично орієнтованих завдань, які виникають у процесі навчання [5].

Як зазначає І.А. Мазаєва, загалом, як показує аналіз різноманітних трактовок поняття іншомовної комунікативної компетенції, проведений Л.К. Гейхман, під цим видом компетенції мається на увазі здібність та готовність здійснювати іншомовне спілкування згідно з певними вимогами, які, у свою чергу, спираються на певний комплекс специфічних для іноземної мови знань, умінь і навичок, наприклад, таких, як володіння мовними засобами і процесами створення і розпізнавання мовлення, граматичні, лексичні та орфографічні знання, вміння і навички, вимовні вміння і розпізнавання мовлення на слух, а також вміння домогтися взаєморозуміння, або вийти зі скрутного у мовному відношенні становища і тощо. [3]. Тобто, на сьогодні теоретичне розуміння іншомовної комунікативної компетенції обмежується лише сукупністю специфічних для іноземної мови знань, вмінь та навичок.

Комунікативна компетенція визначається як основна мета навчання іноземній мові в системі вищої професійної освіти, і трактується як сукупність декількох субкомпетенцій, а саме: лінгвістичної, соціолінгвістичної, дискусивної, стратегічної і соціокультурної компетенцій [7].

В.В.Сафонова виокремлює такі компоненти іншомовної комунікативної компетенції: мовну (граматичну, лінгвістичну); мовленнєву (прагматичну, стратегічну, дискурсивну);

соціокультурну (соціолінгвістичну, лінгвокраїнознавчу) компетенції [6]. Такі компоненти, на думку дослідників, найбільш повно відображують зміст іншомовної комунікативної компетенції і відповідають цілям навчання іноземній мові в немовному вузі.

Зарубіжні дослідники виділяють різні аспекти цього поняття. Наприклад, згідно з моделлю, запропонованою Радою Європи, комунікативна компетенція складається з трьох основних компонентів: лінгвістичного (включає фонологічні, лексичні і граматичні знання і вміння), соціолінгвістичного (визначається соціокультурними умовами використання мови) і прагматичного (включає екстралінгвістичні елементи, що забезпечують спілкування, такі, як міміка, пантоміміка та ін.). Дж. Савінсон виділяє чотири компоненти іншомовної комунікативної компетенції: граматичний, соціолінгвістичний, компенсаторний і компетенцію мовленнєвої стратегії. Я.В.Єк виокремлює шість компонентів вищезазначеного поняття: лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичний, стратегічний, дискурсивний і соціальний. Так, соціокультурна компетенція передбачає знання студентами національно-культурних особливостей соціальної і мовленнєвої поведінки носіїв мови і вміння використовувати їх у процесі спілкування. Дискурсивна компетенція – це здібність породжувати дискурс, тобто, використовувати й інтерпретувати форми слів і значень для складання зв'язних текстів. Стратегічна (або компенсаторна) компетенція розуміє використання вербальної та невербальної комунікативних стратегій з метою компенсації нестачі знань граматичного коду [10].

До компонентів (так званих “субкомпетенцій”), які виділяють більшість авторів, відносять: 1) *мовну (лінгвістичну) субкомпетенцію* (тракується як “здібність того, хто говорить, викликати на основі викладених йому правил ланцюг граматичних фраз, навіть безвідносно до їх змісту”) [4, с. 28]; 2) *соціолінгвістичну субкомпетенцію* (здібність використовувати і перетворювати мовні форми відповідно до ситуації, тобто, здійснювати вибір мовних форм залежно від характеристик комунікативної ситуації: місця, відносин між комунікантами, комунікативного наміру тощо); 3) *соціокультурну субкомпетенцію* (включає знання соціокультурного контексту, в якому використовується мова, а також знання того впливу, який виявляє соціокультурний контекст на вибір мовних форм); 4) *дискурсивну субкомпетенцію* (як здібність зрозуміти і досягти когерентності окремих висловлювань у значущих комунікативних моделях); 5) *стратегічну субкомпетенцію* (як здібність використовувати вербальні і невербальні стратегії для компенсації недоліків у знанні кода користувачем) [3].

Метою застосування комунікативного методу в процесі розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів вважається створення і розвиток таких міцних взаємовідносин між усіма комунікантами (викладачами та студентами), які б не торкалися права і гідності співрозмовників, проявів толерантності в межах міжкультурної комунікації [5].

Висновки. У процесі розвитку професійних комунікативних компетенцій випускників вищих навчальних закладів за допомогою викладання такої дисципліни, як іноземна мова, має вирішитися нагальна проблема вищої освіти сьогодення, а саме – підготовка висококваліфікованих, всебічно розвинених фахівців, компетентних у своїй професійній сфері діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вятютнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах [Текст] / М.Н.Вятютнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – 38 с.
2. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н.И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17- 24.
3. Гейхман Л.К. Интерактивное обучение общению (общепедагогический подход): Дисс. на соиск. уч. ст. доктора пед. наук. / Л.К. Гейхман. – Екатеринбург, 2003.

4. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991.– 221 с.
5. Морозова А.Л. Развитие иноязычной коммуникативной компетентности студентов неязыковых вузов : монография / А.Л. Морозова, Т.А. Костюкова. – Томск : изд-во Томского политехнического университета, 2011. – 118 с.
6. Сафонова В.В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности : Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. доктора пед. наук. / В.В. Сафонова. – М., 1993. - 47 с.
7. Сахарова Н.С. Развитие иноязычной компетенции студентов университета / Н.С. Сахарова. – М. : Творческий центр, 2003.
8. Сумцова О. В. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов технических вузов при использовании активных методов обучения иностранному языку / О. В. Сумцова // Молодой ученый. — 2012. — №2. — С. 297-298.
9. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
10. Van Ek J.A., Trim J.L.M. Threshold 1990. – Strasbourg, Council of Europe Press, 1991.

REFERENCE

1. Viatiutnev M.N. Kommunikativnaya napravlennost obucheniya russkomu yazyku v zarubezhnykh shkolakh / M.N. Viatiutnev // Russkiy yazyk za rubezhom. – 1977. – № 6. – 38 p.
2. Hez N.I. Formirovaniye kommunikativnoi kompetentsii kak obiekt zarubezhnykh metodicheskikh issledovaniy / N.I. Hez // Inostrannyye yazyki v shkole. – 1985. – № 2. – PP . 17- 24.
3. Heikhman L.K. Interaktivnoe obuchenie obshcheniyu (obshchepedagogicheskiy podkhod). – Diss. na soisk. uch. st. doktora ped. nauk / L.K. Heikhman. – Ekaterinburg, 2003.
4. Zimniaia I.A. Psikhologiya obucheniya inostrannym yazykam v shkole / I.A. Zimniaia.– М.: Prosveshcheniye, 1991.– 221 p.
5. Morozova A.L. Razvitiye inoyazychnoi kommunikativnoi kompetentnosti studentov neyazykovykh vuzov: monografiya / A.L. Morozova, T.A. Kostyukova. Novokuznetskiy filial Tomskogo politekhnicheskogo universiteta. – Tomsk: izd-vo Tomskogo politekhnicheskogo universiteta, 2011. – 118 p.
6. Safonova V.V. Sotsiokulturnyi podkhod k obucheniyu inostrannomu yazyku kak spetsialnosti: Avtoref. diss. na soisk. uch. st. doktora ped. nauk. / V.V. Safonova. – М., 1993. - 47 p.
7. Sakharova N.S. Razvitiye inoyazychnoi kompetentsii studentov universiteta / N.S. Sakharova. – М: Tvorcheskii tsentr, 2003.
8. Sumtsova O.V. Formirovaniye inoyazychnoi kommunikativnoi kompetentsii studentov tekhnicheskikh vuzov pri ispolzovanii aktivnykh metodov obucheniya inostrannomu yazyku / O. V. Sumtsova // Molodoi uchonyi. — 2012. — №2. — PP. 297-298.
9. Khutorskoi A.V. Klyuchevyye kompetentsii i obrazovatelnyie standarty // Internet-magazine «Eidos». – 2002. – 23 April. <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
10. Van Ek J.A., Trim J.L.M. Threshold 1990. – Strasbourg, Council of Europe Press, 1991.